

Door genade word ik wie ik ben

Wim Rietkerk

Juist omdat genade een kernwoord is in de Bijbel en de christelijke traditie, is het voor velen van ons een versleten begrip geworden. Het was voor mij dan ook een grote verrassing te ontdekken wat de eigenlijke betekenis van het woord genade is en hoe fundamenteel genade mijn persoonlijkheid omvormt en doorwerkt in heel mijn leven.

In onze maatschappij houdt de zoektocht naar de eigen identiteit velen bezig. Philip Roth geeft in zijn boek *The Human Stain* een schets van de postmoderne samenleving. Van begin tot eind draait het in dit boek om de vraag wie de hoofdpersoon, professor Coleman Silk, werkelijk is. Is hij een professor of een rokkenjager, vader of overspelige, blank of zwart, christelijk of joods? Een antwoord krijgen we niet, zoals het voor zovelen in onze constant veranderende, pluralistische cultuur moeilijk te achterhalen is wie ze echt zijn. Velen voelen zich ontworteld, gedesorienteerd, onzeker, of erger nog: verslaafd aan iets dat ze niet zijn. Deze innerlijke leegte leidt tot grote persoonlijke instabiliteit, wat op zijn beurt weer leidt tot een genadeloze maatschappij.

Hoe vind ik een antwoord op de vraag wie ik ben? De psycholoog Erikson geeft het voorbeeld van een jongere die timmerman wil worden. Hij komt voor de eerste keer de werkplaats binnen en ruikt de verschillende soorten hout, ziet de zaagmachines en de planken, zucht diep en weet: dit is waar ik van hou, hier hoor ik thuis. Dat is je identiteit vinden: weten dat je de unieke plaats gevonden hebt die bij je past.

In 1 Corintiërs 15:9,10 kijkt Paulus op zijn leven terug en zegt in woorden die haast eigentijds klinken: 'Maar door de genade Gods ben ik wat ik ben, en zijn genade aan mij is niet vergeefs geweest, want ik heb meer gearbeid dan zij allen, doch niet ik, maar de genade Gods die met mij is.' In deze passage gebruikt Paulus drie keer het woord 'genade' als hij het erover heeft hoe hij zijn ware identiteit gevonden heeft en vandaaruit vruchtbaar heeft mogen zijn in zijn werk voor God. Paulus heeft een diepe verandering meegemaakt in zijn leven. Als vervolger van Gods gemeente was hij volkomen verkeerd bezig geweest. Hij zal dan ook diep geworsteld hebben met de vraag hoe hij kon worden wie hij werkelijk bedoeld was te zijn. Hij beantwoordt deze vraag met een driewerf: door genade alleen.

Genade

Het is voor mij het afgelopen jaar een grote ontdekking geworden dat het woord genade (charis) in de Bijbel twee lagen heeft. Het Engels heeft daar twee woorden voor: mercy en grace. Wat is het verschil? Philip Yancey vatte het eens als volgt samen: mercy is dat je niet krijgt wat je wel hebt verdiend, en grace is dat je wel krijgt wat je niet hebt verdiend.

Mercy is de vrijspraak van de moordenaar aan het kruis. Hij verwachtte straf, maar die werd hem kwijtgescholden. Dit hebben wij gewoonlijk in gedachten als wij denken aan genade. Ik doe daar niet geringschattend over. Echt vergeving krijgen als je weet dat je schuldig bent is een groot goed en wordt soms beleefd als een puur wonder. Maar genade houdt hier niet op. Wij mensen hebben meer nodig dan alleen vergeving. Er kwam eens een man bij me, een voormalig voorganger van een gemeente, die zich seksueel had misdragen met een gemeentelid. Hij had alles opgebiecht en alle betrokkenen hadden hem vergeven. Maar toch voelde hij zich nergens meer geaccepteerd. Waarom? Omdat hij het ook nodig had om weer in liefde aangenomen te worden. Dat is grace. Je mag er weer zijn, je wordt in ere hersteld en je wordt verrast met onverwachte goede gaven.

Toen de verloren zoon weer thuiskwam bij zijn vader gebeurden er twee dingen (zie Lucas 15: 11-32). Allereerst werd hij vergeven. De zoon belijdt zijn schuld, hij is niet meer waard zijn vaders zoon te heten. De vader wuift het gauw weg. Maar daar laat hij het niet bij. Hij laat nieuwe kleren, schoenen en een ring voor hem halen en een feestmaal aanrichten, want 'mijn *zoon* was dood en is weer levend geworden'. De zoon wordt in ere hersteld. Dat is grace. In grace zit overvloed. Net als wanneer je op bezoek gaat bij een vriend zonder erbij na te denken dat hij eigenlijk jarig is, en opeens zit je in de zon met koffie en gebak.

In de gelijkenis van de verloren zoon is er eerst mercy en dan grace. Maar soms is het ook andersom. Zoals bij Zacheüs. Jezus wist dat hij in de boom zat, zich verstoppend omdat hij zo'n negatief zelfbeeld had en zichzelf zag

door de ogen van anderen: dief, verrader. Zonder ook maar één negatieve opmerking te plaatsen, zegt Jezus: 'Zacheüs, kom vlug uit die boom, ik moet vandaag in je huis verblijven.' Zacheüs wist niet wat hem overkwam. Iemand zag meer dan een dief in hem, pinde hem niet vast op zijn lelijke verleden, maar noemde hem bij zijn naam en wilde bij hem op bezoek komen. Het maakte hem zo blij dat hij opeens afstand kon doen van zijn verleden. 'Here,' zei hij, 'ik geef de helft van mijn bezit aan de armen, en als ik iemand iets heb afgeperst, zal ik het viervoudig vergoeden.'

Dat is wat grace bewerkstelligt. Genade bewerkt genade. Als we oog krijgen voor de dubbele gelaagdheid van 'charis', zien we deze tweede dimensie opeens overal in de Bijbel terugkeren. 'Hij kroont u met goedertierenheid' (Psalm 103). Een kroon is overbodig, maar is wel mooi en geeft kleur aan het leven. In 2 Koningen 6:18-24 leidt Elisa de vijanden de muren van Samaria binnen. Als de koning van Israël hem dan vraagt of hij hen zal doden, zegt Elisa: 'Geef hen te eten en laat hen teruggaan naar hun heer.' Dat is genade: een maaltijd in plaats van een zwaard! Sindsdien kwamen de benden van Aram niet meer in Israël.

Identiteit

Hoe grijpt genade nu in op onze zoektocht naar onze identiteit? Laten we teruggaan Paulus' woorden: 'Ik ben wat ik ben door Gods genade.' Vlak voor dit vers (vers 8) vertelt hij hoe Christus als laatste aan hem is verschenen, 'als aan een ontijdig geboren'. 'Want ik ben de geringste der apostelen, niet waard een apostel te heten' (vers 9). Maar zie wat de opgestane Heer aan mij heeft gedaan! Door zijn genade ben ik veranderd en heb ik ontvangen wat ik allerminst verdiende. In deze korte beschrijving van Paulus' leven zie ik een voorafschaduw van de onzekerheid die we vandaag de dag overal om ons heen zien. Niet weten wie je bent, het achtervolgt velen, vooral jongeren. Maar hoe mooi komt God aan deze universele behoefte aan identiteit tegemoet.

De huidige onzekerheid op dit gebied heeft te maken met met onze multiculturele samenleving, waarin zoveel verschillende mogelijkheden op ons afkomen, en met de vele gebroken gezinnen, waardoor de veiligheid en bevestiging die nodig zijn om jezelf te vinden, vaak ontbreken. Ook het evolutiedenken is hier debet aan: ben ik slechts een toevallig samenstel van atomen, of ben ik meer? Is er wel zoiets als mijn diepste zelf, of ben ik een leeg omhulsel, als een ui met veel schillen maar zonder kern? Philip Roth weet in *The Human Stain* het postmoderne klimaat goed te treffen. De hoofdpersoon vormt zijn leven niet in lijn met zijn genen, familie, ras, of cultuur, maar maakt zijn eigen keuzes. Ook al wordt hij geboren in een zwarte familie, hij wordt onderdeel van de blanke maatschappij en vertelt iedereen dat hij een jood is. Maar aan het eind van zijn leven valt hij in een diep gat: wie ben ik? Het antwoord van het boek is dat er wat dit betreft alleen maar vragen zijn en geen antwoorden. We kunnen wel spelen met onze identiteit, maar de diepe leegte blijft.

Wat doet genade?

We kunnen in de levens van Paulus en Zacheüs zien wat Gods genade tot stand kan brengen. Ik noem vier punten:

1. Genade verbreekt de onzichtbare banden die ons tot gevangenen maken van ons verleden. Paulus was een mensenvervolger en moordenaar, Zacheüs een verrader en dief. Ons zelfbeeld wordt bepaald door ons verleden. We zijn bovendien geneigd onszelf te spiegelen in de ogen van anderen. We lezen veroordeling in hun ogen: moordenaar, dief. Zo vreet een negatief zelfbeeld zich in ons vast. Sartre heeft eens gezegd: 'Zeg nooit: "Deze man is een dief," maar zeg: "Hier is een man die heeft gestolen."' Genade helpt ons in te zien dat het een leugen is dat we een dief *zijn*. Genade noemt ons bij onze naam. Jezus zegt tot ons: 'Jij bent veel meer dan een dief, je bent mijn geliefde zoon of dochter.' Dan kunnen we onder ogen zien dat we inderdaad verkeerde dingen hebben gedaan, maar dat we dankzij God daar niet in vast hoeven blijven te zitten. We zijn vergeven en kunnen van nu af aan worden wie we zijn.

2. Genade helpt ons los te laten. Wij willen altijd vasthouden aan dingen waarvan we denken dat ze essentieel en absoluut noodzakelijk voor ons zijn. Paulus worstelde met de traditie waar hij in stond en het houvast die deze hem gaf: hij genoot aanzien als Farizeeër en wist precies waar hij zich aan moest houden. Paulus beschrijft zijn gevecht om dit alles los te laten in Romeinen 7. Jezus zegt: 'Laat los, en je zult losgelaten worden' (Lucas 6:37).

Ik moet hierbij denken aan de manier waarop Nederlandse soldaten in Indonesië apen ving. Ze legden flessen buiten hun tent met kleine stukjes appel erin. 's Nachts probeerden de apen de stukjes appel te pakken. Maar als ze hun hand eenmaal in de fles hadden gestoken, dan konden ze die met een stuk appel erin er niet meer uitkrijgen. En met deze zware flessen aan hun arm, konden ze ook niet meer ontsnappen. Wij nu zijn net zo dom als deze apen. We

houden te veel dingen vast die we beschouwen als onze verworvenheid, verantwoordelijkheid, bezit. Genade helpt ons om dat alles (indien nodig) los te laten: ons verleden, onze zorgen, prestaties of tradities. Wat een vreugde kan het geven als we gaan ontdekken dat Hij werkelijk de heer is van mijn leven en dat ik dat niet meer hoeft te zijn, ook niet van dat van mijn kinderen.

3. Genade ontmantelt onze verdedigingsmechanismen, waarmee we onszelf proberen te beschermen. Opeens horen we Zacheüs zeggen: ik ben een dief geweest. Genade kan onze trots en ons verdedigingsgedrag doorbreken, die aan de wortel liggen van onze oppervlakkige contacten en ons gebrek aan zelfkennis en groei. Postmoderne mensen willen authentiek zijn. Genade bewerkt dat in ons, ook al blijven we gevallen kinderen van God. Maar we kunnen het toegeven als we iets verkeerd doen en ons kwetsbaar opstellen, want genade leert ons dat we meer zijn dan onze fouten: een nieuwe mens in Christus.

4. Genade is de enige basis voor een gepast gevoel van eigenwaarde. Paulus deinst er niet voor terug om omonwonden te zeggen dat hij meer gearbeid heeft dan al de andere apostelen (1 Corinthiërs 15:10). Wij wenden meestal bescheidenheid voor, omdat we bang zijn onze trots openlijk te tonen. Paulus doet dit niet, hij kan met gepaste trots vertellen wat hij allemaal bereikt heeft, omdat hij weet dat niet het niet door hemzelf komt dat hij zoveel heeft gepresteerd, maar door 'de genade Gods die met mij is'. We hoeven niet alleen naar onze fouten te kijken, we mogen ook blij zijn met het goede dat we hebben gedaan. We moeten God niet de eer onthouden die Hem toekomt! Onze trots mag veranderen in dankbaarheid, want niets geeft ons zoveel bevestiging als juist Gods genade. Zo maakt God ons tot prachtige mensen met vele gaven en een unieke persoonlijkheid. Hij maakt geen kopieën maar originelen.

Hoe?

Maar hoe helpt genade mij mijn identiteit te vinden? Door de psychologie hebben wij daar vandaag meer kijk op dan in vroeger tijden. Eriksons model van de emotionele ontwikkeling van de mens kan ons helpen meer zicht te krijgen op Gods werk in ons innerlijk leven. Dit schema laat zien dat onze persoonlijkheidsstructuur stap voor stap in ons wordt gevormd, net zoals een schilder laag voor laag de verf op het doek aanbrengt totdat een meesterwerk ontstaat. De onderste, meest basale laag van mijn emotionele persoonlijkheid is die van het basisvertrouwen, dat moet groeien in de babytijd. Een baby is uiterst kwetsbaar en afhankelijk. Als de baby omgeven wordt door liefde, ontwikkelt hij vertrouwen in zijn medemensen en de wereld. Zo niet, dan zal een fundamenteel wantrouwen zich diep in zijn wezen vestigen. Hier kan Gods genade een helende kracht zijn, omdat Zijn liefde ons een stevige basis biedt voor vertrouwen.

In de peuterleeftijd leert het kind 'ik' te zeggen en op eigen benen te staan. Wordt het echter niet met voldoende liefde en bevestiging omgeven, dan zal het kind gaan wegkruipen en last krijgen van schaamte. Dat zal tot schuldgevoelens leiden in het volgende stadium, en tot minderwaardigheidsgevoelens tijdens de basisschooljaren. Ook op deze gevoelens kan genade diep inwerken. God ziet mij aan en zegt niet alleen: je mag er zijn, maar ook: je bent mooi. God zegt ons dat wij kostbaar zijn in Zijn ogen, hooggeschat en geliefd (Jesaja 43: 4).

In onze tienerjaren gaan we op zoek naar onze eigen identiteit, we proberen dingen uit en ontdekken wat bij ons past. Maar als tijdens de kinderjaren geen positieve basis in ons is gegroeid, kan er verwarring optreden. We vluchten in een valse identiteit of blijven experimenteren. God wil ons helpen te zien en te worden wie we zijn. Door Zijn liefde mogen we gaan ontdekken waar onze unieke gaven liggen.

Dan kan daaruit ook een persoonlijkheid gaan groeien die intiem kan zijn. We kunnen nooit intiem worden als er een barst zit in ons basisvertrouwen of als we ons schamen of minderwaardig voelen. In Psalm 139 lezen we hoe intiem God is met ons. 'Hij kent van verre mijn gedachten en is met al mijn wegen vertrouwd.' Maar toch wijst Hij ons niet af. Integendeel. Zo helpt Gods genade ons om ons aan anderen te durven geven.

Nieuwe naam

Als we zo uitgegroeid zijn tot volwassen mensen, kunnen we productief worden voor werk, gezin, school en maatschappij. 'Zijn genade aan mij is niet vergeefs geweest', zegt Paulus, 'ik heb zelfs meer gearbeid dan zij allen.' God is hierbij onze krachtbron. 'Ik vermag alle dingen in Hem, die mij kracht geeft', aldus Paulus in Philippenzen 4:13.

Genade helpt ons in onze ouderdom om alle wonden uit het verleden, het niet bereikte, het verkeerd gegroeide, het gemis en de dood in een hoger licht te zien. Het is de periode van de integratie: we passen de gebeurtenissen in ons leven in in een groter verband en aanvaarden ze doordat we gaan zien hoe het licht van Gods genade erover schijnt. Lukt dat niet, dan groeit verbittering. De genade van Christus is hier het enige medicijn. Soms in de laatste uren van ons leven helpt Hij ons los te laten en ons aan Hem toe te vertrouwen. Zo komt de mens tot zijn bestemming. Want daar is God op uit. Net als Michelangelo stopt Hij niet voordat Hij de engel tevoorschijn heeft doen komen uit de ruwe steen.

Het is fantastisch om te zien hoe genade een cruciale rol kan spelen in al de lagen van mijn emotionele persoonlijkheid. Genade onthult en heelt. Zo zingt U2 in de song 'Grace':

What once was hurt

What once was broken

What left a mark

No longer stings

Because Grace makes beauty

Out of ugly things

Laten we Gods Geest in ons leven uitnodigen met de woorden van Hooglied 4:16: 'Ontwaak, Noordenwind, en kom, Zuidenwind, doorwaai mijn hof, opdat zijn balsemgeuren stromen.' God wil vandaag bij jou komen wonen. Als Hij komt, zal je ziel herleven. 'Voor een doornstruik zal een cypres opschieten, en voor een distel een mirt' (Jesaja 55:13). We zullen blijken geen ui te zijn, maar een tulpenbol met een eigen kern, die uiteindelijk tot volle bloei zal komen als God ons een witte steen zal geven met daarop geschreven een nieuwe naam.

Streamers:

- Mercy is dat je niet krijgt wat je wel hebt verdiend, en grace is dat je wel krijgt wat je niet hebt verdiend.
- Is er wel zoiets als mijn diepste zelf, of ben ik een leeg omhulsel, als een ui met veel schillen maar zonder kern?
- Net als Michelangelo stopt God niet voordat Hij de engel tevoorschijn heeft doen komen uit de ruwe steen.

Afbeelding Icarus.jpg over middelste twee kolommen bovenaan blz. 3. Onderschrift: Mary McCleary: Icarus, 1999 (zie redactioneel)

--

Afbeelding Awkward 2.jpg over 1 kolom op blz. 4 (als er ruimte is over 2 kolommen). Onderschrift: Erica Downer: Awkward, Awkward, Grace, 1997 (zie redactioneel)

--

Schema in grijs kader op blz. 6 over 2 kolommen:

8. integratie	tegenover	weezin
7. generatief		stagnatie
6. intimiteit		distantie
5. identiteit		verwarring
4. bekwaam		minderwaardig
3. initiatief		schuld
2. autonomie		schaamte
1. basisvertrouwen		wantrouwen
